

Adam Szczupak, *Hrycelak Mikołaj (Mykoła)* [w:] *Przemyski słownik biograficzny*, pod red. Ewy Grin-Piszczek, Tomasza Pudłockiego, Anny Siciak, Przemyśl 2016 s. 84-89

HRYCELAK MIKOŁAJ (Mykoła), 15 XII 1891 Barycz k. Stubna – 13 XI 1976 Lwów. Ksiądz, kanclerz greckokatolickiego konsystorza biskupiego w Przemyślu. Był drugim dzieckiem Iwana, rolnika we wsi Barycz i Anny z d. Więc.

Ukończył w 1902 r. szkołę ludową w rodzinnej miejscowości. W latach 1902–1911 uczęszczał do c.k. II Gimnazjum z ruskim (ukraińskim) językiem wykładowym w Przemyślu, kończąc klasy I, III oraz VI–VIII z wyróżnieniem. W 1911 r. zdał tam egzamin dojrzałości, również z wyróżnieniem. W latach 1911–1914 jako alumn diecezji przemyskiej, studiował teologię w Generalnym Seminarium Greckokatolickim św. Ducha we Lwowie. W 1916 r. został przyjęty na ostatni rok nauki do Greckokatolickiego Seminarium Duchownego w Przemyślu. Seminarium ukończył w 1917 r., w tym samym roku ożenił się z Zofią Kaczkowską.

18 XI 1917 został wyświęcony na kapłana w katedrze greckokatolickiej w Przemyślu przez biskupa Jozafata Kocyłowskiego. 25 XI tego samego roku został mianowany wikariuszem przemyskiej parafii katedralnej; funkcję tę pełnił do 1918 r. Od grudnia 1917 r. pracował jako katecheta w szkołach wydziałowej i ludowej w Przemyślu. W maju 1918 r. podjął obowiązki referenta konsystorza biskupiego. Od 1 VI 1918 do 5 IX 1922 pełnił posługę duszpasterską jako administrator w parafii Kramarzówka, a w latach 1922–1923 jako spowiednik w katedrze greckokatolickiej w Przemyślu. Od 1923 r. pełnił

funkcję wikariusza Starej Soli, zakończył ją w 1925 r., kiedy został mianowany wikariuszem w parafii greckokatolickiej w Oleszycach. W tym samym roku otrzymał tytuł kanonika i funkcję notariusza w Sądzie Diecezjalnym.

Jesienią 1924 r. otrzymał posadę kanclerza i radcy greckokatolickiego konsystorza biskupiego w Przemyślu, którą pełnił do 26 VI 1946. Od 1926 do 1946 r. był proboszczem parafii greckokatolickiej w Radymnie, najpewniej z przerwą w latach 1939–1941, kiedy miejscowość ta znalazła się w granicach Generalnego Gubernatorstwa.

Od 5 IX 1922 do 1928 r. był katechetą w prywatnym gimnazjum żeńskim przy Ukraińskim Instytucie dla Dziewcząt w Przemyślu, w którym był również opiekunem Drużyny Maryjnej. W tym czasie toczyły się zawzięte spory wokół wprowadzenia obowiązkowego celibatu dla nowo wyświęconych duchownych w diecezji przemyskiej. Wyrażając swoje oburzenie tą decyzją, władze Instytutu pozbawiły prawa patronatu biskupa Kocyłowskiego, przeciw czemu Hrycelak protestował.

Od 1921 r. był członkiem Towarzystwa „Eparchialna Pomicz”. W latach 1928–1938 dziesięciokrotnie wybierano go członkiem jego Zarządu. Uczestniczył również w Walnych Zebraniach Komisji Centralnej Instytutu Wdów i Sierot. Od 1927 r. wchodził w skład diecezjalnej rady majątkowej. W lipcu 1930 i ponownie w grudniu 1931 r. został mianowany egzaminatorem prosynodalnym. W 1931 r. otrzymał tytuł kanonika honorowego przemyskiej kapituły katedralnej. Od 1939 r. był administratorem dóbr biskupstwa przemyskiego.

Od 1931 do 1939 r. pełnił funkcję profesora w Diecezjalnym Zakładzie Teologicznym w Przemyślu oraz wykładowcy katechetyki i metodyki w przemyskim Greckokatolickim Seminarium Duchowym. Krótko wykonywał tam również posługę spowiednika. 8 II 1939 ofiarował mapę Ukrainy dla seminarijnej czytelnicy. Był także odpowiedzialny za administrację dóbr seminarium duchownego.

Brał udział w wyjazdach biskupa Kocyłowskiego na prowincję diecezji uczestnicząc w wizytacjach biskupich, misjach parafialnych i innych uroczystościach. 18 V 1935 wziął udział w pogrzebie Józefa Piłsudskiego w Krakowie, odprawiając wraz z Kocyłowskim i innymi duchownymi greckokatolickiej diecezji przemyskiej nabożeństwo żałobne w obrządku wschodnim w katedrze na Wawelu.

Był członkiem lwowskiego Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń „Karpatija”.

We wrześniu 1939 r. został usunięty przez Sowieców ze swojego mieszkania przy ul. Władycze 22; przeniósł się wówczas wraz z rodziną do budynku kapituły greckokatolickiej. W marcu 1940 r. aresztowany sekretarz generalny UNDO (Ukraińskie Zjednoczenie Narodowo-Demokratyczne) Wołodymyr Cełowycz przekazał NKWD informacje na jego temat, określając go jako powiernika Kocyłowskiego, który dzięki pochlebstwom zyskał zaufanie swojego biskupa. Sugerował przy tym, zapewne przesadnie, że jest on znienawidzony przez duchowieństwo eparchii przemyskiej i łatwo może nawiązać współpracę z aparatem bezpieczeństwa, przekazując informacje na temat hierarchy. W marcu 1941 r., przystępując do rozpracowania otoczenia Jozafa-

ta Kocyłowskiego, sowieckie służby specjalne wytypowały Hrycelaka na potencjalnego agenta, informującego o ruchach biskupa. Funkcjonariusze NKWD obiecywali mu w zamian za współpracę łagodne potraktowanie jego syna Bogdana, aresztowanego za działalność w Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów. Początkowo, po długim oporze, zgodził się na werbunek, lecz wkrótce kategorycznie odmówił współpracy, uzasadniając to swoimi przekonaniem religijnymi. O próbie werbunku Hrycelak najpewniej powiadomił Kocyłowskiego. W konsekwencji tego, NKWD rozpoczęło przygotowania do jego aresztowania, gromadząc przeciw niemu materiał dowodowy, zaś jego syn Bogdan został zamordowany w więzieniu w Drohobyczu.

8 VI 1942 ponownie podjął pracę wykładowcy katechetyki i metodyki w otworzonym w budynkach kapituły przemyskim seminarium duchownym, kontynuował ją do 1 X 1945, kiedy seminarium otrzymało zakaz prowadzenia wszelkich zajęć.

26 VI 1946, podczas akcji wysiedlenia biskupa Jozafata Kocyłowskiego i jego otoczenia, mieszkanie ks. Hrycelaka zostało otoczone przez żołnierzy Wojska Polskiego i funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego. Otrzymał on rozkaz spakowania dobytku i wyjazdu z całą rodziną do Ukraińskiej Sowieckiej Republiki Radzieckiej (USRR). Ponieważ odmówił, skuto go i przewieziono na stację kolejową w Bakońcycach, gdzie umieszczono go wraz z rodziną w wagonie towarowym. Tam ponownie odmówił zgody na dobrowolny wyjazd. W nocy z 28 na 29 czerwca wywieziono go do Lwowa, następnie został uwolniony. Po zwolnieniu, zamieszkał przy ul. Gródeckiej we Lwowie.

W sierpniu 1946 r. został aresztowany przez NKWD i osadzony w więzieniu przy ul. Łackiego. Następnie przewieziono go do Kijowa i skazano pod zarzutem działalności kontrrewolucyjnej i zdrady ojczyzny na 6 lat pobytu w łagrze, 5 lat zesłania, 3 lata utraty praw publicznych i konfiskatę majątku. Początkowo został uwięziony w punkcie przejściowym Wainino. Następnie, w lipcu 1947 r. został osadzony w obozie Serebnie-Bielaja w obwodzie amurskim. Od stycznia 1951 r. był więźniem łagru Ozerlat w obwodzie irkuckim. 20 IV 1952 został umieszczony w obozowym szpitalu ze statusem niepracującego inwalidy. 3 VIII 1952 wypuszczono go z łagru w Tajszencie w obwodzie irkuckim i osadzono na zesłaniu w miejscowości Motyginu w kraju krasnojarskim. We wrześniu 1954 r. nawiązał korespondencję z metropolitą Josyfem Slipyjem, przesyłając mu aktualne wiadomości o duchownych ukraińskich z eparchii przemyskiej i o swoich związkach z kapłanami greckokatolickimi. Miał zamiar odwiedzić go w razie uwolnienia.

W 1955 r. zwolniono go z zesłania, jako inwalidę na utrzymaniu żony. Po powrocie do Lwowa, odprawiał potajemnie nabożeństwa i utrzymywał kontakty z duchownymi podziemnego Kościoła greckokatolickiego, w tym nadal z metropolitą Slipyjem. Według sowieckich danych wywiadowczych, miał być jednym z liderów katakumbowej Cerkwi greckokatolickiej. W 1972 r. spotkał się z wysłannikiem kardynała Slipyja, badającym możliwości legalizacji Kościoła greckokatolickiego w USRR. Sam miał uznać prowadzenie rozmów z władzami sowieckimi na ten temat za bezcelowe. Znajdował się pod obserwacją radzieckich służ bezpieczeństwa, które

wzywały go na przesłuchania i w 1958 r. i październiku 1968 r. dokonywały rewizji w jego mieszkaniu. W 1976 r. konsultował się z ks. Jozafatem Kawaciwem w sprawie uratowania szczątków biskupa Kocyłowskiego. Schorowany, zmarł 13 XI 1976 we Lwowie. Pochowany został tam na Cmentarzu Janowskim.

Źródła i opracowania

Źródła: Archiwum Państwowe w Przemyślu, Archiwum Greckokatolickiego Biskupstwa w Przemyślu, sygn. 3775, 3854, 9486, 9487, AKC 2007/4, AKC 2007/5; ibidem, IV Państwowe Liceum i Gimnazjum z ruskim językiem nauczania w Przemyślu, sygn. 19, npg, sygn. 20, npg, sygn. 21, s. 366, sygn. 22, s. 587, sygn. 23, npg, sygn. 26, s. 216; D. Blazejowskyj, *Historical šematism of the Eparchy of Peremyšl including the Apostolic Administration of Lemkivščyna*, Lviv 1995, s. 27, 29, 403, 664; *Chronika podij u Peremyškiej Hreko-Katolyčkiej Duchownij Seminarii (1936–1939 rr.)*, „Peremyški Archyjeparchijalni Widomosti”, cz. 9: 2009, s. 384, 386; S. Dziubina, *I stwerdy diło ruk naszych...*, Warszawa 1995, s. 44, 450; I. Hałagida, *Deportacje greckokatolickich biskupów przemyskich do USRR w 1945 i 1946 roku. Nowe dokumenty*, „Pamięć i Sprawiedliwość”, 2008, nr 2 (13), s. 294, 313; idem, *Wykaz parafii przemyskiej diecezji greckokatolickiej w Polsce oraz stanu osobowego kapituły tejże diecezji z 1946 roku (dokumenty z Archiwum Akt Nowych)*, [w:] *Między Odrą i Dnieprem. Wyznania i narody*, cz. 2, Gdańsk 2000, s. 268, 272; J. Hrycelak, *Pro moho bat’ka o. Mykołu Hrycelaka – kanclera jepyskopškoji konsystoriji u Peremyszli*, [w:] *Ukrajinci Zakerzonnja*, Lwiv 2007; *Juwilejnyj almanach ukrajiniškich katolyčkich bohoslowiw peremyškoji jeparchiji*, Peremyszl 1937, s. 115; *Likwidacja UHKC (1939–1946)*, t. 1, Kyjiw 2006, s. 79, 147–148, 151; *Martyrołohija Ukrainškich Cerkow*, t. 2, Toronto–Bałtymor

1985, s. 86, 119–120, 686; *Mytropolyt Andrej Szeptyćkyj u dokumentach radjańskich orhaniw derżawnoji bezpeky (1939–1944 rr.)*, Kyjiw 2001, s. 73, 132; S. Nabywaniec, M. Lignowski, *Stan grekokatolickiej diecezji przemyskiej w pozostałej w granicach Polski jej części według danych z 10 III 1946 roku*, [w:] *Kościół na drogach historii. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Doktorowi Tadeuszowi Śliwie*, pod red. J. Wołczańskiego, Kraków–Lwów 1999, s. 232–235, 254; *Patriarch Josyf Slipuj u dokumentach radjańskich orhaniw derżawnoji bezpeky 1939–1987*, t. 1, Kyjiw 2012, s. 24; t. 2, s. 64, 156–157, 269, 272, 289, 339, 343, 416, 418; „Peremyński Jeparchijalni Widomosty” 1918–1939; *Spis parochyj i swjaszczennykiw hr.-kat. złączonych Jeparchij Peremyśkoji, Sambirśkoji i Sjanickoji na rik 1924*, Peremyszl 1923, s. VI, X, 73; *Szematyzm useho kłyra hreko- katolýczesko eparchij sojedynenych peremyskoj, samborskoj i sjanockoj na rok wod rožd. Chr. 1912*, Peremyszl 1912, s. 489; ibidem, *na rok wod rožd. Chr. 1913*, Peremyszl 1913, s. 494; ibidem, *na rok wod rožd. Chr. 1914*, Peremyszl 1914, s. 381; *Szematyzm useho hreko-katolýćkoho kłyra złączonych eparchij peremyśkoji, sambirśkoji i sjanickoji na rik 1918*, Peremyszl 1918, s. 128; ibidem, *na rik Bożyj 1926*, Peremyszl 1926, s. XIV, XVI, XIX; ibidem, *na rik Bożyj 1928*, Peremyszl 1928, s. XXIV–XXVII, XXI, 260; ibidem, *na rik Bożyj 1930*, Peremyszl 1930, s. XVII, XXII, 149; ibidem, *na rik Bożyj 1932*, Peremyszl 1932, s. XVI–XVIII, 93; ibidem, *na rik Bożyj 1934*, Peremyszl 1934, s. 16–19, 105; ibidem, *na rik Bożyj 1936*, Peremyszl 1936, s. 16–19, 93, 140; ibidem, *na rik Bożyj 1937*, Peremyszl 1937, s. 16–19, 94, 140; ibidem, *na rik Bożyj 1938/1939*, Peremyszl 1938, s. 16–19, 97; „Wistnyk Peremyśkoji Eparchyji” 1917; *Zwidomlennja wydítu „Krużka Rodycziw” pry Derżawnij Gimnaziji z ukrajinskoju mowoju nawczannja w Peremyszli za szkilnyj rik 1935–36*, Peremyszl 1936, s. 140; *Zwit dyrekciji C.K. II. Gimnaziji w Peremyszli za rik szkilnyj 1902/1903*, Peremyszl 1903, s. 70; ibidem,

za lata 1904–1911; *Źródła do dziejów Ukraińskiej Cerkwi Greckokatolickiej w Polsce w latach 1944–1989*, t. 1, red. B. Huk, Przemyśl 2007, s. 45–46, 63–65.

Opracowania: W. Badiak, *Nasz Władyka. Żyttja ta po-smertni mytarstwa peremyszlśkoho błażennoho Josafata Kocyłowskoho*, Lwiv 2002, s. 35, 51, 103, 108; I. Biłas, *Likwidacja greckokatolickiej diecezji przemyskiej oraz tragiczne losy jej ordynariusza bp. Jozafata Kocyłowskiego w kontekście polityki wyznaniowej ZSRR*, [w:] *Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa*, t. 3, pod red. S. Stępnia, Przemyśl 1996, s. 288; I. Hałagida, *Działania komunistycznych organów bezpieczeństwa przeciwko duchowieństwu greckokatolickiemu w Polsce*, „Bazylikańskie Studia Historyczne”, t. 2: 2012, s. 43–44, 189; idem, *Likwidacja i odnowienie duszpasterstwa greckokatolickiego w Polsce (1946–1947 – 1956/1957)*, ibidem, t. 1: 2011, s. 32; idem, *Ukraińskie duchowieństwo przed stalinowskimi sądami w Polsce w latach 1944–1956 (podsumowanie dotychczasowych badań)*, „Peremyśki Archyjeparchijał’ni Widomosti”, cz. 11: 2011, s. 266–267; idem, *Szpieg Watykanu”. Kapłan greckokatolicki ks. Bazyl Hrynyk (1896–1977)*, Warszawa 2008, s. 30–31, 46–48, 323; P. Hołyński, *Peremyśki władcy i duchowenstwo w służbi Cerkwi i narodowi*, [w:] *Peremyszl. Zachidnyj bastion Ukrainy*, pod red. B. Zahajkewycza, New York–Philadelphia 1961, s. 84–85; M. Jabłoński, *Organizacja greckokatolickiej diecezji przemyskiej w okresie II Rzeczypospolitej (1918–1939)*, [w:] *Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa*, t. 1, pod red. S. Stępnia, Przemyśl 1990, s. 235; *Jarosławszczyna i Zaszannja 1031–1947. Istoryczno-memuarnyj zbirnyk*, pod red. M. Semczyszyna, Nju Jork–Paryż–Sydney–Toronto 1986, s. 269; M. Kozak, *Pom’jany, Hospody, duszi słuh Twojich*, Peremyszl–Lwiv 2002, s. 159; A. Krochmal, *Grekokatolicki konsystorz biskupi i jego kancelaria na przykładzie diecezji przemyskiej (1786–1946)*, „Archeion”, t. 102: 2000, s. 95, 101, 103; H. Łużnyćkyj, *Ukrajńska Cerkwa miż schodom i zachodom*, Lwiv 2008, s. 529; J. Marty-

niak, *Kościół greckokatolicki w Polsce w pięćdziesięcioleciu powojennym (1945–1995)*, [w:] *Unia Brzeska z perspektywy czterech stuleci*, pod red. J. S. Gajka i L. Górki, Lublin 1998, s. 227; A. Putko-Stech, J. Stech, *Chrest Ijubowy*, Dnipropetrowsk 2004, s. 26; A. Putko-Stech, *Ukraiński swjaszczenyky Zakerzonnja. Chronika represij*, Lwów 2007, s. 258–259, S. Stępień, *Kościół greckokatolicki w Polsce po II wojnie światowej i w czasach współczesnych (do roku 1998)*, [w:] *Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa*, t. 4, pod red. S. Stępnia, Przemyśl 1998, s. 345; idem, *Organizacja i struktura greckokatolickiej diecezji przemyskiej w latach 1918–1939*, [w:] ibidem, t. 3, pod red. S. Stępnia, Przemyśl 1996, s. 198, idem, *Represje wobec Kościoła greckokatolickiego w Europie Środkowo-Wschodniej po II wojnie światowej*, ibidem, t. 2, pod red. S. Stępnia, Przemyśl 1994, s. 222; O. Zajcew, O. Behen, W. Stefaniw, *Nacjonalizm i religija. Hreko-Katolyčka Cerkwa ta ukraińskiuj nacjonalistycznyj ruch w Hałyczyni (1920–1930-ti roky)*, Lwów 2011, s. 139–140; *Український інститут для діят у Перемишлі 1895–1995. Юбілейна книга Пам'яті до 100-річчя заснування*, Дрогобич 1995, s. 63.